

nova KPJ u Vukovaru, koju je podiglo Državno tužilaštvo u Osijeku 27. V 1936. godine (br. 3, 1965, 347—372). Original dokumenta se nalazi u Historijskom institutu Slavonije u Slavonskom Brodu.

U rubrici »Bibliografija« Slavica Musić je objavila »Bibliografiju članaka i knjiga o NOB-u u Slavoniji« (br. 6, 1968, 281—324). Bibliografija je podijeljena u dva dijela (I članci i II knjige), a bibliografske jedinice unutar svakog dijela podijeljene su tematski na grupe, dok su unutar grupa razvrstane po abecednom redu. Kako navodi autorica, neke bibliografske jedinice izvađene su iz Bibliografije Jugoslavije — serije A, što bi se moglo smatrati kao nedostatak, jer je poznato da u Bibliografiji Jugoslavije ima mnogo pogrešaka. Budući da autorica najavljuje nadopunu »Bibliografije«, slobodni bismo bili preporučiti joj da što je moguće više izrađuje bibliografske jedinice prema originalnom materijalu, kako je obavezno za bibliografa. Bibliografija je inače izrađena korektno, držeći se svih osnovnih bibliografskih principa, pa je velika šteta da je ta rubrika u *Zborniku* prilično zapuštena, no prema najavi S. Musić čini se da će ona biti ubuduće bogatija.

Na kraju, može se slobodno reći da je *Zbornik* potpuno izvršio namijenjenu mu zadaću, te da, uz ostala izdanja Historijskog instituta Slavonije, predstavlja značajan doprinos jugoslavenskoj historiografiji.

Slobodan Žarić

NOVIJA POVIJEST U »ARHIVSKOM VJESNIKU«

Arhivistički časopis »Arhivski vjesnik«, pokrenut god. 1958. u Zagrebu kao godišnjak i stručna publikacija arhivskih ustanova Hrvatske, posvećuje znatnu pažnju novijoj hrvatskoj povijesti, objavljujući prvenstveno građu, ali tiskajući i članke iz dosad manje istraženih ili neistraženih problema povijesti Hrvatske u 19. i 20. stoljeću (zapravo samo do god. 1920. zaključno).

Objavljena građa, u pravilu dobro obrađena, može se podijeliti na materijale koji se odnose na povijest građanske politike i na ekonomske prilike, te na materijale koji govore o radničkom pokretu i NOB-u.

U prilogima, koji spadaju u prvu grupu, uglavnom je tiskana korespondencija raznih istaknutih ličnosti iz koje se upoznajemo s političkim ili društvenim događajima. To su ovi prilozi: Miroslava Despot, Nekoliko neobjelodanih pisama F. Vukasovića pisanih M. Vrhovcu;¹ Krešimir Nemeth, Nekoliko neobjavljenih pisama iz korespondencije Kulmer-Jelačić (19. III — 5. V 1849);² Nikola Ivanišin, Jagićeva pisma Valtazaru Bogišiću;³ Nada Beritić, Iz korespondencije Nika Velikog Pucića (Prilozi građi za historiju narodnog preporoda u Dalmaciji) i Iz korespondencije Miha Klaića (s istim podnaslovom);⁴ Hamdija Hajdarhodžić, Rafo Arneri, Hrvoje Morović i Marija Nemeč, Korespondencija

¹ IV—V/1961—1962, 205—212.

² I/1958, 333—365.

³ IV—V/1961—1962, 9—97.

⁴ III/1960, 89—117 i 119—155.

Fraňa Supila iz perioda 1891—1914;⁵ Dragovan Šepić, Iz korespondencije Fraňa Supila.⁶ M. Despot je u spomenutom prilogu objavila ta pisma u izvacima s komentarom. K. Nemeth je objavio devet pisama Kulmera Jelačiću i priloge — pisma duvanjskog biskupa Rafaela Barišića, banskog namjesnika u Rijeci Josipa Bunjevca, ministra Bacha i nekoliko anonimnih pisama, te je tako učinio pristupačnijim za istraživače ne samo obradu pojedinih spomenutih ličnosti nego i opće društveno-političke prilike tog vremena. N. Ivanišin je u svom prilogu obradio pisma V. Jagića, V. Bogišiću u periodu od 1866—1906. godine, a ona su značajna ne samo po podacima o političkim prilikama već i po tome što su mnoga od njih zapravo rasprave o pitanjima jezika i književnosti. N. Beritić je u prvom spomenutom prilogu objavila 38 pisama N. V. Pucića upućena V. Bogišiću, Franji Račkom i ocu Marku u razdoblju od 1860. do 1878. godine, a u drugom 49 pisama M. Klaića N. V. Puciću, V. Bogišiću i Peri Čingriji u vremenu od 1855—1895. godine, pa je tako omogućila dobar uvid u razvoj narodnog preporoda u Dalmaciji s gledišta spomenutih ličnosti, kao i u njihove karakteristike. Tako je i u spomenutim priložima o F. Supilu u znatnoj mjeri iznesena ne samo njegova politička djelatnost od prvih početaka do 1915. godine (jer prilog D. Šepića seže od rujna 1914. do lipnja 1915. godine) već i opće političke prilike tog vremena.

Prvoj grupi pripadaju i ovi prilozi: Bernard Stulli, Prilozi građi za historiju jugoslavenskog pitanja 1918. godine;⁷ Zdravko Šundrica, Dokumenti o osnivanju dubrovačke općine;⁸ Josip Butorac, Riječko brodarstvo na Savi, Dunavu i Tisi u prvoj polovici XIX stoljeća.⁹ B. Stulli je obradio neke dokumente koji osvjetljavaju stavove austrougarskih vlasti prema jugoslavenskom pitanju 1918. godine; Z. Šundrica je u svom prilogu obradio 18 dokumenata iz 1808. i 1809. godine o radu općinske uprave u Dubrovniku, a J. Butorac je objavio 33 dokumenta o brodarstvu na spomenute tri rijeke.

Građa koja se odnosi na radnički pokret i NOB može se podijeliti u tri grupe od kojih svaka čini cjelinu. Tako prilozi Dinka Foretića, Dokumenti iz Državnog arhiva u Zadru o radničkom pokretu u Dalmaciji (1897—1898) i Dokumenti o radničkom pokretu u Dalmaciji između 1900—1913. godine čine cjelinu u kojoj su objavljeni osnovni arhivski izvori o tokovima radničkog pokreta potkraj 19. i na početku 20. stoljeća u Splitu, Zadru i Dubrovniku.¹⁰ Josip Vidmar je u svojim radovima: Prilozi građi za povijest 1917—1918. (s osobitim osvrtom na razvoj radničkog pokreta i odjeke Oktobarske revolucije kod nas) i Prilozi građi za historiju radničkog pokreta i KPJ 1919. godine dobrim izborom dokumenata osvijetlio ne samo opće društveno-političke prilike već i djelatnost radničkog pokreta i KPJ, s tim što se u prvom prilogu radi o dokumentima koji više osvjetljavaju opće prilike i podaci o radničkom pokretu uklapaju se u cjelinu, a u drugom su pretežno dokumenti o razvoju KPJ.¹¹ Jedna se cjelina odnosi na ustanak mornara u Boki Kotorskoj: to su sve prilozi B. Stullija, Prilozi građi o ustanku mornara u Boki Kotorskoj 1—3. februara 1918, Prilozi građi za historiju revolucionarnog pokreta mornara na našoj obali 1918.

⁵ VI/1963, 7—229.

⁶ I/1958, 251—290 i II/1959, 337—368.

⁷ II/1959, 279—335.

⁸ IX/1966, 111—127.

⁹ IV—V/1961—1962, 99—204.

¹⁰ I/1958, 291—331 i II/1959, 369—418.

¹¹ I/1958, 1—173 i II/1959, 7—227.

god. i Novi prilozi građi za historiju revolucionarnog pokreta mornara na našoj obali 1917—1918.¹² U ta tri priloga B. Stulli je prikazao prilike pred ustanak i njegov tok.

Na problematiku NOB-a odnose se ovi prilozi: Mirko Androić, Izbor dokumenata iz arhivske zbirke NOB Historijskog arhiva u Varaždinu 27. IX 1943 — 30. X 1944. godine¹³ i kao rezultat zajedničkog rada historijskih arhiva u Dubrovniku, Varaždinu, Slavonskom Brodu, Zadru, Rijeci, Zagrebu, te Arhiva Hrvatske — Regesta dokumenata o narodnom ustanku 1941. godine (iz fondova općih arhiva u NR Hrvatskoj).¹⁴ Androić je objavio dokumente koji se odnose na Hrvatsko zagorje, i to na djelatnost tamošnjih partizanskih odreda, ali nije objasnio zašto je objavio dokumente koji sežu samo do 30. travnja 1944. godine (iako bi se po naslovu moglo zaključiti da su objavljeni dokumenti do 30. listopada 1944). Drugi prilog iz problematike NOB-a su regesta dokumenata o političkim prilikama od siječnja do prosinca 1941. godine na području Hrvatske i dijelom Bosne i Hercegovine. Ti su dokumenti nastali djelovanjem tadašnjih vojnih organa i organa vlasti na neoslobođenom teritoriju, dakle onih koji su bili u direktnom sukobu s NOB-om, pa njihovo prezentiranje makar i u registama omogućuje istraživačima bolje sagledavanje cjeline narodnooslobodilačke borbe.

Objavljena građa u časopisu »Arhivski vjesnik«, bez obzira na to što se odnosi na parcijalne probleme, umnogome je upotpunila praznine u dosad objavljenim dokumentima iz hrvatske povijesti 19. i 20. stoljeća, pa je čak u nekim slučajevima otvorila i put u istraživanja.¹⁵ Šteta što u »Arhivskom vjesniku« nema više priloga s građom o problemima hrvatske povijesti između dva svjetska rata, pa i NOB-a, jer je upravo iz tog razdoblja dosad objavljeno najmanje dokumenata.

Članci s povijesnom tematikom iz 19. i 20. stoljeća u »Arhivskom vjesniku« nisu brojni, a neki su među njima zapravo iscrpnije prokomentirana građa. Međutim, neki od članaka iz arhivističke prakse mogu poslužiti istraživačima kao putokaz u radu, a to su prvenstveno opisi sređivanja značajnijih fondova i rukopisnih ostavština.

Tematika objavljenih članaka iz povijesti 19. i 20. stoljeća seže od povijesti arhiva do ekonomske problematike. Igor Karaman je u radu: Zemaljski arhivari A. Štriga, F. Pogledić i J. Miškatović (Prilog historiji Državnog arhiva u Zagrebu 1861—1890) uz kratke biografije tih arhivara obradio i stanje današnjeg Državnog arhiva pod njihovom upravom.¹⁶ Josip Butorac u prilogu: Sisačka gospoštija u prvoj polovici XIX stoljeća, obradio je vrlo iscrpno građu o razvoju ekonomike na tim velikim crkvenim imanjima.¹⁷ I Kamilo Firinger je napisao rad s područja ekonomike. To je prilog: Jedno stoljeće osječkog svilarstva (1761—1861) — u kojem je uz opis razvoja svilarstva opsežno citirao dokumente i objavio jedan dokument iz god. 1843. u cijelosti.¹⁸ Pavle Franj-

¹² I/1958, 174—249, IX/1966, 7—109 i X/1967, 1—51.

¹³ II/1959, 229—277.

¹⁴ III/1960, 9—88f.

¹⁵ Dosad je tiskano 12 brojeva »Arhivskog vjesnika«, a u posljednjem svesku br. XI—XII/1968—1969. nema ni jednog priloga posvećenog povijesti 19. i 20. stoljeća.

¹⁶ I/1958, 487—506.

¹⁷ III/1960, 289—351.

¹⁸ IV—V/1961—1962, 295—321.

ković je svojim člankom: Revolucionarni narodni pokret u Lici u vrijeme propasti Austrougarske monarhije i stvaranja Jugoslavenske države, pokušao opisati revolucionarno vrenje u to doba pri čemu se umnogome služio citiranjem literature, a i fragmenata dokumenata iz tog vremena.¹⁹

Ti su članci (uz izuzetak članka I. Karamana) uglavnom i ipak više-manje izložena građa o pojedinim spomenutim pitanjima povijesti, pa mogu korisno poslužiti istraživačima u daljnjoj obradi tih pitanja.

Za istraživače hrvatske povijesti 19. i 20. stoljeća također su veoma korisni ovi prilozi iz arhivističke prakse: Josip Vidmar, Registratura Odjela za unutrašnje poslove Zemaljske vlade 1869—1918. i Ivan Beuc, Rukopisna ostavština Vjekoslava Spinčića, jer omogućuju uvid u tu građu.²⁰

Prema tome se može zaključiti da časopis »Arhivski vjesnik«, bez obzira na to što je u prvom redu arhivistički časopis, može veoma korisno poslužiti svim zainteresiranim istraživačima povijesti Hrvatske 19. i 20. stoljeća.

Bosiljka Janjatić

ANNALES — Economies, Sociétés, Civilisations, Paris 1969.

Historičar, ili neki drugi stručnjak s područja društvenih nauka, koji prati francusku reviju *Annales*, naići će na takvu raznovrsnost njene problematike, da će — već prema svom interesu i raspoloženju — po miloj volji moći birati članke. I dojmite će ga se taj široki dijapazon, ta prisutnost i psihologije i sociologije, financijske i lingvističke problematike, čak nekih medicinskih pogleda na društvo itd. u tom ipak historijskom časopisu. Zavidit će ga nekako oni koji već četiri desetljeća uspijevaju izdavati takvo stručno štivo.

Ali onaj koji se laća posla da prikaže taj časopis, naići će se u manje lagodnoj situaciji. Prikaz treba početi jednom osnovnom informacijom, obuhvatiti radove i imenovati ih u koordinatama uspjelog i neuspjelog. Reći naprosto što takav časopis predstavlja, što hoće. Međutim, što *Annales* u god. 1969. predstavljaju, što hoće?

Annales su pokrenuli Lucien Febvre i Marc Bloch u Parizu već god. 1929. kao dvomjesečnu reviju.¹ Bloch je dao ovu definiciju: »Već po svojoj prirodi predmet povijesti je čovjek, tj. bolje rečeno: ljudi.« Na taj Blochov stav poziva se i predgovor izvanrednog, VI broja, koji je posvećen »biološkoj povijesti i društvu« (*Histoire biologique et Société*), i daje još neka — čitaocu korisna — tumačenja svojih stavova: Skolastička cezura između fizičkog i moralnog čovjeka ometa historičaru pogled. *Annales* takvu razliku ne priznaju, ruše je, jer žele da čovjeka slijede »korak za korakom u svoj kompleksnosti historijskog tkiva«. Prema tome npr. bavljenje audista tzv. »materijalnom historijom« (prehrana,

¹⁹ Isto, 322—335.

²⁰ I/1958, 411—445 i III/1960, 233—278.

¹ Na značenje i na pojavu analista, njihov razvoj i djelatnost u okviru francuske historiografije ukazala je M. Gross već god. 1963. u JIČ, 4, 57—71, pa prema tome ovdje o tome neće biti govora.